మరలోచక్రం

నేను ఆడుకోవాలని పరికిణీ, గౌను వేసుకుంటున్నాను. నాన్న ఇంకా ఇంటికిరాలేదు. నాన్న రాకముందే వెళ్ళి పోవాలి. లేకపోతే ఆడుకోడానికి వీల్లేదు - కోప్పడతాడు. నాకు ఊహ తెలిసింతర్వాత, నీటికి నిప్పుకు భయపడక పోయినా ముందుగా నాన్నకి భయపడసాగాను. ఆయనకి ఆదాయం తక్కువైనా ఆచారాలు జాస్తి. అన్నం కొరవడ్డా ఆదర్శాలు మెండు. ఆయన పరిధుల్లో లోకంలో ఎవరికీ ఆడ పిల్లల్ని పెంచడం రాదు. తను అట్లా కాదు. తనకి ఉన్న ఆదర్శాలతో తన కూతుర్ని పెంచి లోకపూజ్యత సంపాయించ దలచాడాయన. అయితే ఆయన తన ఆదర్శాన్ని నాకు బోధించడంలో, నాకు ఏదో విజ్ఞానం కల్గించి తద్వారా స్వాతంత్ర్యం ఇవ్వాలనే చెప్పేవాడు. 'నస్త్రీ స్వాతంత్ర్యమర్హతి' అని ఆయన ఎప్పుడూ అనలేదు.

నేను గడపలో అడుగు పెడ్తూంటే నాన్న ఎదురైనాడు. నా గుండెలు వేగంగా స్పందించినై. బిళ్ళగోచీ పైపంచె, జుట్టుముడి వీభూతి రేఖలు - నాకు ఎన్నటికీ ఊహించినా భయం కల్పించేట్టు తయారైనాయి. నాన్న కళ్ళు - '' ఎక్కడికీ బయల్దేరావు?'' అన్నాయి... '' ఆడుకో ...డా ...'' అన్నాను నంగిగా. తతిమ్మా మాటలు పెగల్లేదు. ''లోపలికి పో'' అన్నాడు నాన్న.

చెరసాలలో ఖైదీలాగ గొణుక్కుంటూ లోపలికి వెళ్ళాను. సాయంత్రం నీడల్లో వరండాలో వెలుగుతున్న బెడ్‌రూము లైట్ ముందు కూర్చున్నా. మనసంతా గుళ్ళో ఆటమీద ఉంది.

నాన్న ఏమిటో చెబుతున్నాడు. బహుశా, రుక్మిణి, సీత, సావిత్రి మొదలైనవారి కథలనుకుంటా. నా కవేమీ బుర్రకెక్కలేదు.

అట్లాపన్నెండు ఏళ్లవరకూ - నాన్న నాకు తన్ని, తిట్టి ఏవేవో ఆదర్శాలు నేర్పాడు. అమ్మ వంటా, పెట్టూ నేర్పింది. నాన్న నాకు విజ్ఞానం ఒంటబట్టిందని నమ్మేట్టు ఆయన చెప్పిన కథలన్నిటినీ ఒప్పచెప్పాను. ఆయన నమ్మాడు. నాకు స్వాతంత్ర్యం కలిగిందన్నాడు. నే నిప్పుడిప్పుడు గడపలో నుంచుంటున్నాను. వాకిట్లోకి తొంగి చూస్తున్నాను. విశాలమైన ప్రపంచం. దానిలో సరదాగా, సంతోషంగా ఆడుకునే పిల్లలూ, నా మనసుని ఏరోజూ వదలిపోలేదు. నాన్న నేర్పిన కథలు అర్థాలూ, ఆదర్శాలూ నాకేం జ్ఞాపకం లేవు. నా మనస్సులో విషయాలు చీకటి కొట్లో తొక్కిసలాడినట్లు తొక్కిసలాడినై. నేను ఏదో పోగొట్టుకున్న దానిలా నిశ్వాసలు తీస్తూ, అసమగ్రమైన జ్ఞానంతో ఉండిపోయినాను. నేను స్వతంత్రురాలి నని ఎన్నడూ భావించలేదు.

2

నాన్న ముసలివాడయినాడు. ఆయన మాట వినే వాళ్లు ఇంట్లో నేను తప్ప ఇంకెవ్వరూ లేకుండా పోయినారు. అన్నయ్య సంపాదనపరుడైనాడు. నాకు పెళ్ళి చేయాల్సిన ఈడు వచ్చిందని అందరూ అనుకుంటున్నారు. నాకు పెళ్ళంటే ఏమిటో అప్పట్లో అర్థం అయిందికాదు. ఆ సందర్భంలో అన్న నాకు ఏవో కొన్ని సంగతులు చెప్పాడు. అవి పెళ్ళికంటె కూడా ఇంకేమో వున్నాయని నాకు తెలియ జేసినై. నాకైతే పెళ్లి ఎందుకు కావాలో, అసలు అక్కర్లేకపోతే ప్రమాద మేమిటో రెండూ తెలియలేదు గాబట్టి, అన్నయ్య చెప్పిందానికి తలూపటంతప్ప ఇంకేమీ చెయ్యలేదు.

నాకు పరికిణీలూ, వోణీలు వచ్చినై, నాన్న నాకు కొద్దీగొప్ప ఇచ్చిన స్వేచ్ఛలాంటిదాన్ని చుట్టుపక్కల వాళ్ళ చూపులూ, మూతి విరుపులూ, అమ్మ తిట్లూ రద్దుచేసినై. ఇవేగాక పొరుగింటబ్బాయి, ఎదురింటి కుర్రాడు నాకేసి చూసే చూపులూ, బహుశా, బంగినపల్లి మామిడిపండు వంక చూసినట్లు చూడ్డం.... నాలో నాకే ఏదో ఓ భయాన్ని రేకెత్తించి, ఇంట్లోనించి బైటికి రానివ్వడంలేదు. నేను ఎరిగిన లోకం, నేను చూసిన పరిసరం, దొడ్లో బాదం చెట్టూ, ఇంట్లో దూలాలూ, మాకు సంబంధించిన చుట్టాలున్నూ.

ఇందుకు వ్యతిరేకంగా, ఏవో లోకాలుంటాయని, నాలో ఆసక్తిలేనట్టి ఊహల్ని కలిగించాడు అన్నయ్య. పెళ్ళిని ఎందుకు వ్యతిరేకించాలో తెలియకుండానే వ్యతిరేకించేట్టు చేశాడు. ఇంట్లో దుమారం రేగింది. నేను చూస్తూ ఊరుకున్నాను. నా అన్ని ఇబ్బందుల్నీ అన్నయ్య ఆదుకున్నాడు ప్రేమతో.. అయితే, నేను అన్నయ్యని అనుసరించటంలో మనస్ఫూర్తి ఏనాడు కనపరచలేక పోయినాను. హరిజనులకు సేవనీ, నూలు ఒడకడాలనీ, ప్రజాసేవ అనీ, అన్నయ్య ఊర్లమీద తిప్పాడు నన్ను. నన్ను పొగడారు. నాకు కొద్దిపాటిలోకం పరిచయమైంది. ఈ లోకంలో కొన్ని మాటలూ, కొన్ని చేష్టలూ, అదే పనిగా వినపడసాగినై, వాటిని వల్లెవేశాను. కనపడ్డ ఇతర సేవికులకూ, సేవకులకు వాటిని నచ్చచెప్పడం వచ్చింది. అన్నయ్య నాకు స్వేచ్ఛ ఇచ్చానని సంతోషించాడు. అయితే ఓ ఇబ్బంది వచ్చింది. ఏ వో కొన్ని గిరులు గీసి వాటినిదాటి పైకి పోవడానికి నాకు ఏమీ అవకాశం ఇవ్వలేదు అన్నయ్య. అయినా ఒకటి ఉన్నది. నాకూ, గిరి అవతల ఏమున్నదో తెలీలేదు. తెలుసుకోవాలన్న కోర్కె కలిగి నప్పటికిన్నీ - కాంగ్రెసుకీ జై అనీ, యింకా వల్లమాలిన జైలూ, కొట్టాను. ఎందుకో తెలీదు. అన్నయ్య వెంట తిరగడంలోనే ఈ జై లన్నీనూ. లేకపోతే ఇట్లా తిరగడం గూడా ఉండదేమో - అనుకోసాగాను. నాకో భవిష్యత్తున్నదనిగాని, ఒక భర్తకినేను అవసరం అని గాని, తెలీకుండానే కొన్నేళ్ళు వెళ్ళిపోయినాయి. స్త్రీత్వం ఎంత తెలీని తనమైనా, పురుషుణ్ణి ఏదో ఒకస్థితిలో కోరుతుంది కాబోలు. నాతో తిరుగుతూ నన్ను సదా గౌరవిస్తున్నట్టు కనబడ్డ ఓ యువకుడు తటస్థపడ్డాడు కొద్ది కాలానికి. అన్నయ్య నేర్పక పోయినా, నాన్న బోధనలు నన్ను కొంత కాలానికి భయపెట్టినయి. ఒక రోజు ఆ యువకుడు - అతని పేరు చక్రపాణి - ఎవరూ లేకుండా ముందే జాగ్రత్త పడి నా చెయ్యి పట్టుకున్నాడు. నేను కేక వెయ్యడానికి నోరు తెరవాలనుకున్నాను. కాని నోరు రాలేదు. అతను నన్నేంచేస్తాడో అని తెలికుండానే అతనికి

శరీరాన్ని వప్పజెప్పాను. భయపడ్డంతగా ఏమీ జరక్కపోయినా, కొద్ది పాటి సుఖంవంటిది దిక్కింది. చక్రపాణి, నాతో అప్పుడు ఇంకోరకం మాటలు మాట్లాడాడు. అవి ఇదివరకు విననివిగాబట్టి జాగ్రత్తగా విన్నాను:

చక్రపాణి నా భుజం పట్టుకుని ''సుగుణా! నిన్ను ఎంత ప్రేమిస్తున్నానో చెప్పలేను. నువ్వూ, నేనూ పెళ్ళి చేసుకుందామంటే పాడు సంఘం ఒప్పుకోదు. మనం ఎటన్నా వెళ్ళిపోయి పెళ్లి చేసుకుందాము'' అన్నాడు. అతడు, నామీద కొంతయినా ఆసక్తి చూపిస్తున్నాడని అనుకోగలిగాను.

''అన్నయ్యకు చెబుతాను'' అన్నాను. అన్నయ్య తనని సంస్కర్త అని పిలుచుకుంటున్నాడు. నేనెరుగున్నప్పట్ణించి. వర్ణాంతర వివాహానికే అంగీకరించడా అనుకున్నాను.

''నీది అజ్ఞానం'' అంటూ దిగులుపడ్డాడు చక్రపాణి. ఉలిక్కిపడ్డాను. అన్నయ నన్ను ఎంతో పొగుడుతాడు - నాలో చాలా జ్ఞానం వృద్ధయిందని. చక్రపాణి యిలా అంటున్నాడేమిటి?

''అజ్ఞానం ఏమిటి?'' అని అడిగాను ఆదుర్దాగా.

''మీ అన్నయ్యని అడగటమే! ఆయన ఎంత హరిజనోద్ధరణ అన్నా, గాంధీకీ జై అన్నా మన పెళ్ళికి ఒప్పుకోడు. తెలుసు. ఆయనకి తెలిస్తే ఈ కాస్త మనం మాట్లాడుకోటం కూడా సున్నా అవుతుంది'' అన్నాడు; ఒప్పించాడు నన్ను.

''నీకు ఏమీ తెలీదు. విశాలమయిన ప్రపంచం ఉంది - నువ్వు చూడంది. అదంతా చూపిస్తాను. నిజంగా స్త్రీకి స్వాతంత్ర్యం ఇప్పుడులేదు. నేను స్త్రీ - స్వాంతంత్ర్య వాదిని'' అన్నాడు చక్రపాణి ధీమాగా.

నేను, మైకం కమ్మిందానిలా అతనితో లేచిపోయినాను. 'లేచిపోయినా'నని అన్నయ్యే ప్రచారం చేశాట్ట. తర్వాత తెలిసింది: 'లేచిపోవడం' తప్పనిగూడా నాకు తెలీకుండానే చక్రపాణితో వెళ్ళాను ఇంతకి.

3

చక్రపాణి నన్ను యధావిధిగా నేనెరుగున్న పూర్వీకపద్ధతిలో వివాహం చేసుకోలేదుగాని, అతని స్వగ్రామంలో అతని మాటల్ని వినే పదిమందిలో పూల మాలలు, ఉంగరాలు మార్పించి ఆ తతంగం పూర్తిజేశాడు.

ఇతని దగ్గిరకొన్ని ఆదర్శాలుండినై అన్నసంగతి కొద్ది రోజుల్లోనే బయటపడింది. నేను చదవగలిగి ఉండటంవల్ల ఏదో పుస్తకాన్ని చదువుతూ ఉండేదాన్ని. అట్లాంటి వాటిల్లో కొన్ని ఆనా భర్తదగ్గిర దొరికినై. అవి కథల సంపుటాలు. చలంవీ, కొవ్వలివీ అనుకుంటాను. నా భర్త నాతో చాలా దయగా ''చలంవీ, కొవ్వలివీ పుస్తకాలు చదవకు. అవి అభివృద్ధి నిరోధకమైనవి. నేను మంచి పుస్తకాలు ఇస్తాను'' అన్నాడు.

''సరే'' అన్నాను. కాని అసలు అభివృద్ధి ఏమిటో, దానికి ఈ పుస్తకాలు నిరోధకమెట్లానో ఎంత తన్నుకుని చచ్చినా అర్థమయేదికాదు. ఆయన ఇంటిలో లేనప్పుడు వాటిని చదవ్వ బుద్ధయ్యేది. పైగా ఆ పుస్తకాలు నాకు బావుండేవి.

రెండోసారి చక్రపాణి కొన్ని పుస్తకాలు పట్టుకొచ్చాడు నా కివ్వటానికి. నేను చదువుతున్న పుస్తకాల్ని లాగి అవతలపారేశాడు. కొద్దిగా మందలించాడు.

నేను సుఖపడుతున్నాననీ, కనీసం నా యిష్టం వొచ్చినవి చదివే స్వేచ్ఛున్నా నా కుందనీ అనుకున్న నేను, ఆ భావానికి దూరమయినాను. నా భర్త నా కిచ్చిన పుస్తకాలు కార్మికుల గురించి, నాకేనాటికీ తెలియని ఆర్థిక శాస్త్రం గురించి చెప్పినై. వాటిని కనీసం వల్లెవేయలేక పోతే నా కీపాటి సుఖమన్నాదక్కదేమో అని చదవసాగాను.

నా భర్త, నాకు చీరకట్టడం దగ్గరనుంచి, నడవడంవరకూ, క్రొత్త పద్ధతులు నేర్పాడు. బొట్టు వొద్దన్నాడు. అలంకారాలుండటం బూర్జువా లక్షణమట! బూర్జువా అంటే పురాణాల్లో రాక్షసులేమో అనుకున్నాను. పూలు మానేశాను.

మా యింటికి కొంతమంది వొచ్చేవారు. వాళ్ళకి నేను వల్లెవేసిన పదాలు వొప్పజెప్పేదాన్ని. వాటి అర్థాలు తెలీక పోయినా, ఆ వొచ్చిన వాళ్ళకి నన్ను చూపి ఆత్మ సంతృప్తిపొందేవాడు నా భర్త.

ఇక్కడ కులాలూ, మతాలు లేవు. అంతా ఒక్క చోటనే భోంచేసేవాళ్ళు. నాకు మల్లేనే కొంతమంది స్త్రీలు కూడా ఇక్కడికి వచ్చేవాళ్ళు. వాళ్లమొహాల్లో యథార్థంగా మనుషుల కుండాల్సిన కళాకాంతులు గాక ఇంకేదో వివర్ణత గోచరించేది. వాళ్ళ మాటలు మామూలుగా ఉండక డొంక తిరుగుడుగా, అపసవ్యంగా ఉండేవి. ఒకరి నొకరు అభినందించకునేవారు. స్త్రీకి స్వాతంత్ర్యం లేదనీ, తాము ఇవ్వాలనీ చెప్పుకునే వాళ్లు. నా కప్పు డప్పుడు నవ్వొచ్చేది.

రాను రాను నా స్థితి దుర్భరం కాసాగింది. లోకం అంతా ఆకలితో, దోపిడితో నిండివుంది అంటూ, మా ఆయన లోకం మరమ్మత్తులో కొంపనే మరిచిపోయినాడు. నన్ను ఆయన అసలే గమనించలేదు. ఇంట్లో ఏమీ ఉండేవీ గాదు. నా గాజులూ, గొలుసూ అమ్మాను. అవీ అయిపోయినై. ఆకలితో నేను తెల్లవార్లు అల్లాడి చస్తూవుంటే మా ఆయన ఏ వూర్లోనో కరువులో చచ్చేవాళ్ళ కోసం సానుభూతి సభలు పెడుతూండేవాడు. పైగా ఆ సభల్లో నేను గూడా కరువుపాటలు పాడాల్సి వచ్చేది. నేను ఆదర్శ భార్యనని పొగడబడ్డాను అనేకుల చేత. అనేక మంది మా యింట్లో పోగై ఎప్పుడూ, వాస్తవిక జీవితానికి సంబంధించని ఆదర్శపు ఊకదంపుడు సాగిస్తూండే వారు. దీనికి మా ఆయన అధ్యక్షుడు.

వాళ్ళు మాట్లాడే వేమిటో వింటూ ఉండేదాన్ని. నన్ను ఆ 'చర్చ'లలో పాల్గొనమనే వాళ్ళు. 'కళ, కళకోసం గాదు! అని రాత్రులకి రాత్రులు తన్నుకు చచ్చేవాళ్ళు. బ్లాక్ మార్కెట్ నశించాలనీ, ప్రభుత్వాలు మారాలనీ అరిచే వాళ్ళు. నేనూ, ఆకలి మాడుస్తున్నా, వాళ్ళతో అరిచేదాన్ని. అరవలేక ఊరుకున్న రోజుల్లో, చక్రపాణి నన్ను వాళ్ళంతా పోయిం తర్వాత, 'నిస్పృహ పనికి రాద'ని, స్పృహ ఉంచి

బాదేవాడు. నాలో పాతుకొని వున్న మూఢ నమ్మకల్ని, పురాతన భావాల్ని ఆయన ఒదలకొడుతున్నట్టు! చెప్పుకుని సంతోషించే వాడు.

చక్రపాణివల్ల నిజంగా ఎవరికీ ఏ ప్రమాదమూ లేదు, ఊరికే అరవగలడు గాని. అయితే, పోలీసులు ఏదో ప్రమాదం వుందని ఆయన్ని రెండేళ్ళు జైల్లో వేశారు. నన్ను ఏమీ చెయ్యలేదు. ఇన్స్పెక్టర్ నన్ను ఏదో అడిగితే నా కేమీ తెలియదని చెప్పాను. ఊరుకున్నాడు.

ఆ రోజు మొదలు మళ్ళీ అనాధ నయినాను. నాతో పాటే ఏవో ఆదర్శాలని అరుస్తూ వచ్చిన ఒకాయన్ని సాయం చెయ్యమని కోరాను. ఆయన ఎప్పుడూ కాప్స్టన్ సిగరెట్లు కాల్చేవాడు. మంచి పాప్లిన్ చొక్కాలు. ట్వీడ్ లాగులు తొడిగేవాడు. కాస్త ఆస్తిపరుడే, ఆయన నిర్మొహమాటంగా లేదంటూ, ''మీ ఇబ్బందికి చాలా సానుభూతి చూపిస్తున్నాను. కాని ఏం చెయ్యను? నా ఆర్థికస్థితి చాలా శోచనీయావస్థలో ఉంది'' అంటూ వెళ్ళి పోయినాడు. నేను ఆ వూరు వదిలి ఏమీ నిర్ణయం లేకుండా ఎటో వెళ్లి పోయినాను.

4

పర్యవసానం చెప్పేస్తున్నాను. చక్రపాణి ఈ రోజు వరకూ నన్ను కలుసుకోలేదు. ఇప్పుడు నేనూ హాయిగానే వుంటున్నా ననాలి. ఒకళ్ల ఇంట్లో ఈ ఊరిలో వంట చేస్తున్నాను. నన్నొక హోటలతను ఉంచుకున్నాడు. అతను నన్ను ఉంచుకున్నాడని నేను వంటచేస్తున్న ఇంట్లో వాళ్ళు ఎరుగుదురు. కాని నన్నేమీ అనరు. ఆ హోటలతను గూడా నన్ను సాధ్యమైనంత గౌరవంగానే చూస్తున్నాడు. అతనికి నేను అవసరం. అతని కేమీ ఆదర్శాలులేవు. వాటి వెనకాల నేను తిరగక్కర్లేదు. నన్నేమన్నా అంటే ఇంకెక్కడికన్నా పోతానేమో అనే భయంతో నన్నేమీ అనకుండా ఊరుకుంటున్నాడతను. ప్రస్తుతం నేను పూర్వం ఏ రోజు కన్నా కూడా స్వేచ్ఛగా, కులాసాగా ఉన్నానని చెప్పగలను.

('రక్తస్పర్శ' కథల సంపుటి, 1963)